

**Tito Antonio Lopez Aparicio, *Iglesia, Estado y Bien Comun.*
El polemico articulo 3 de la Constitucion Politica del Estado boliviano,
Ed. EL PAIS, Santa Cruz 1995, ss. XII, 229, nlb. 1.**

Autor publikacji – Tito Antonio Lopez Aparicio – ma 31 lat i jest adwokatem, absolwentem UAGRM (Universidad Autónoma Gabriel Rene Moreno). Już w czasie studiów wykazywał zainteresowanie stosunkami Kościoła i państwa w Boliwii. Aby uzyskać stopień licencjata prawa, nauk społecznych i politycznych przedstawił rozprawę *Relaciones entre la Iglesia y el Estado boliviano*, która stała się bazą dla prezentowanej książki.

Pozycja składa się z ośmiu rozdziałów poprzedzonych notą napisaną przez abpa Santa Cruz Julio Cemazas Sesa, wstępem Blanki N. Perez Mercado, dyrektora SEAPAS (Secretariado Arquidiocesano de Pastoral Social), w prace którego zaangażowany był T. A. Lopez Aparicio już od 1985 r. oraz odautorskim wprowadzeniem (ss. 1–5). Zamyka ją bibliografia (ss. 201–206), w której nie wyodrębniono jednak źródeł i literatury przedmiotu oraz 7 aneksów, w których przedstawiono kolejno strukturę Kościoła katolickiego w Boliwii (s. 210), mapę archidiecezji Santa Cruz (s. 211), najbardziej znaczące encykliki papieskie z ostatnich 120 lat, poświęcone sprawom społecznym (s. 212), korespondencję i umowy między Stolicą Apostolską i rządem Boliwii (ss. 213–217) oraz Konferencją Episkopatu tego kraju i rządem (ss. 218–227).

W rozdziale pierwszym (ss. 7–30) przedstawione zostały znane teorie na temat państwa i religii, w tym władzy państwa – ekonomicznej i politycznej. Rozdział drugi poświęcony jest Kościołowi katolickiemu, prezentowanemu w kontekście pięciu wieków jego obecności w Ameryce Łacińskiej – najpierw w epoce kolonialnej, a następnie w Republice (od 1825 r.), po pierwszym konkordacie z 1851 r. oraz w świetłach Soboru Watykańskiego II i Konferencji Generalnych Episkopatu Ameryki Łacińskiej (od pierwszej w 1955 r. w Rio de Janerio po czwartą w 1992 r. w Santo Domingo).

Po zaprezentowaniu dwóch podmiotów, autor dokonał analizy historycznej ich stosunków (rozd. III, ss. 65–88). Większa część rozdziału (par. 1–3) poświęcona jest jednak sprawom ogólnym tych relacji, w tym systemom stosunków, zaś relacje państwo – Kościół katolicki w Boliwii (1825–1995) omówione zostały zaledwie na 10 stronach (par. 4), przy zastosowaniu następującej periodyzacji: kryzys niepodległości i trud rekonstrukcji (1825–1880), okres liberalizmu (1880–1925), okres kryzysu (1925–1962), braku bezpieczeństwa i autentyczności (1962–1985), okres odbudowy – neoliberalizmu (1985–1995).

Miejsce Kościoła katolickiego w systemie prawnym Boliwii przedstawione zostało w rozdziale czwartym. W pierwszym jego paragrafie poznajemy zapisy doty-

czące religii i Kościoła katolickiego począwszy od pierwszej Konstytucji z 1826 r., później szesnastokrotnie nowelizowanej, ostatnio 6 lutego 1995 r. Ta ostatnia nowelizacja nie dotyczyła art. 3 będącego przedmiotem zainteresowania autora. Artykuł ten zachowany został w brzmieniu z 1967 r.: „Państwo uznaje i popiera religię katolicką, apostolską i rzymską. Gwarantuje wolność praktyk publicznych wszystkim kultom (religiom). Stosunki z Kościołem katolickim są regulowane za pomocą konkordatów i porozumień między Państwem boliwijskim i Stolicą Świątą”.

W historii konstytucji boliwijskich zapisy traktujące o Kościele i religii były nowelizowane 11 razy. Do 1871 r. zakazane było uprawianie kultu publicznie innym religiom niż „katolicka, apostolska i rzymska”, z wyłączeniem terenów zależnych. Konstytucyjną gwarancję wolności tegoż kultu w całym państwie inne wyznania i religie otrzymały w 1930 r. Konkordatowy tryb układania stosunków zapisany został w konstytucji z 1961 r. Jednak już wcześniej, bo w 1849 r., były podjęte negocjacje do zawarcia tego typu umowy bilateralnej na podstawie art. 72 p. 21 Konstytucji z 1831 r., dającego prezydentowi prawo zawierania konkordatów (porozumień) według instrukcji Kongresu. Podpisany 29 maja 1851 r. konkordat między Stolicą Apostolską i Republiką Boliwii nigdy nie został ratyfikowany przez Zgromadzenie Narodowe (par. 3).

Z prawa obowiązującego najistotniejsze znaczenie mają: *Solenna konwencja między Stolicą Apostolską i Republiką Boliwii w sprawie prowadzenia działalności misyjnej* (1957), *Uroczysty układ ... w sprawie asystencji religijnej w Siłach Zbrojnych i Policji Narodowej* (1958), uzupełniająca *Umowa między Nuncjaturą Apostolską i Ministerstwem Spraw Zagranicznych i Kultu* (1989) wraz z klauzulami rządowymi z 3 sierpnia 1993 r. (par. 3).

Paragraf 4 rozdziału czwartego zawiera omówienie umów między Konferencją Episkopatu i Rządem. Dotyczą one dwóch obszarów – edukacji i opieki zdrowotnej. Pierwsza umowa w sprawie edukacji została podpisana 8 marca 1979 r., kolejna – 13 grudnia 1994 r. Poza systemem szkół katolickich prywatnych państwo angażuje osoby prawne kościelne (głównie zgromadzenia zakonne) do prowadzenia szkół państwowych, dla poprawy poziomu ich organizacji i zarządzania nimi.

W 1982 r. Kościół katolicki w Boliwii posiadał ok. 30 proc. jednostek służby zdrowia i opieki społecznej, które zorganizowano w oparciu o środki własne i kościelną pomoc międzynarodową. Dla lepszego włączenia ich w system opieki państwowej 2 sierpnia 1985 r. zawarte zostało porozumienie między Ministrem Spraw Socjalnych i Opieki Zdrowotnej oraz Konferencją Episkopatu.

Prezentacji i analizie art. 3 Konstytucji w obowiązującym brzmieniu z 1967 r., poświęcony został piąty rozdział rozprawy. T. A. Lopez Aparicio wyróżnił w treści konstytucyjnego zapisu 5 części: a) uznanie, b) popieranie religii katolickiej, c) gwarancja wolności kultu publicznego innych religii, d) sposób układania stosunków między państwem i Kościołem katolickim, e) zasady tych układów.

Źródłem dla tych ostatnich mają być dokumenty międzynarodowe: Amerykańska Deklaracja Praw Człowieka i Obywatela (2.05.1948) – art. 3; Międzynarodowa Deklaracja Praw Człowieka (10.12.1948) – art. 18 i Amerykańska Konwencja Praw Człowieka (Pakt z San Jos de Costa Rica, 22.11.1969) oraz inne przepisy obowiązującej Konstytucji Politycznej Boliwii: zwłaszcza art. 28 dotyczący dóbr materialnych;

art. 182 gwarantujący wolność nauczania religijnego; art. 191 zaliczający do dóbr narodowych budowle i obiekty zabytkowe, w tym kościelne, a wreszcie normy prawa pozytywnego zawarte m.in. w CC (Código Civil – art. 52) i CEB (Código de la Educacion Boliviana – art. 4).

W toczących się debatach nad zmianą ustawy zasadniczej postuluje się trzy rozwiązania:

- 1) wykreślenie z tekstu art. 3 słowa „sostiene” (popiera);
- 2) nadanie mu brzmienia: „Państwo gwarantuje i ochrania praktyki publiczne wszystkich kultów religijnych, jeśli tylko nie sprzeciwiają się prawu Republiki”;
- 3) poświęcenie w Konstytucji specjalnego miejsca zagadnieniom religii. W art. 135 proponuje się zapisy:
  - a) Państwo gwarantuje prawo do wyznawania i praktykowania religii stosownie do art. 12 e (prawa osoby);
  - b) religia katolicka jest historyczną i kulturalną częścią życia, a Kościół katolicki jest osobą prawa publicznego; szczegółowe zasady współpracy regulują konkordaty i konwencje między Stolicą Apostolską i Rządem;
  - c) osobowość prawną innych kościołów i instytucji religijnych uznaje się według prawa;
  - d) gwarantuje się wolność nauczania (kształcenia) religijnego.

Zaangażowanie Kościoła katolickiego w Boliwii w zakresie życia społecznego, poznać możemy dzięki treści rozdziału szóstego. W par. 1 tego rozdziału spotkamy kościelną ocenę rzeczywistości boliwijskiej w aspekcie ekonomicznym, politycznym, społeczno-kulturalnym i religijnym. Właściwej ocenie tej rzeczywistości, jak również ocenie skuteczności kościelnego zaangażowania ma służyć prezentacja organizacji Kościoła. Jego strukturę i jurysdykcję autor przedstawił w par. 2. To najslabsza część opracowania. T.A. Lopeza Aparicio oparł się na danych zawartych w czasopiśmie (z 1988 r.), zamiast oficjalnych i aktualnych z *Guia Eclesiastica de Bolivia*, przewodnika wydanego przez Konferencję Episkopatu Boliwii w 1994 r. Dlatego też podaje błędnie liczbę jurysdykcji kościelnych (18 zamiast 17) oraz ich składowych (liczba diecezji i wikariatów).

Zdaniem autora interwencje Kościoła katolickiego w życie Boliwii dotyczą obszaru ubóstwa – w związku z obroną preferencją na rzecz ubogich – oraz konfliktów społecznych, w których Kościół spełnia rolę mediatora (art. 3).

Akcji społecznej Kościoła mają służyć Sekretariaty Duszpasterstwa Socjalnego utworzone przy poszczególnych jednostkach organizacyjnych Kościoła. T. A. Lopez A. omawia szerzej obszary działania (m.in. formacja i dyfuzja, promocja, zdrowie) sekretariatu archidiecezjalnego w Santa Cruz, prezentując efekty tych działań danymi liczbowymi. W zakresie zdrowia Kościół tej diecezji w 1990 r. prowadził 24 dzieła, a w 1992 r. już 131 (szpitale, mikroszpitala, przychodnie itp.). Na polu opieki istniały w 1990 r. 33 dzieła (m.in. jadłodajnie, ogniska, centra rehabilitacyjne), które służyły ok. 30 tysiącom rodzin. W zakresie edukacji (do szkoły średniej włącznie) istniało 50 szkół kościelnych, w których pobierało naukę 40.440 uczniów. Według danych z 1994 r. diecezja Santa Cruz, o powierzchni 50 tys. km kw., jest zamieszkiwana przez niewiele ponad 1 mln mieszkańców.

W zakończeniu (rozdz. VII) autor stwierdza, że państwo boliwijskie nie jest ani wyznaniowe, ani ateistyczne. Zapis zaś w art. 3 nie jest jasny, w rzeczywistości faworyzuje bardziej państwo niż Kościół katolicki. Dlatego w propozycjach (rozdz. VIII) opowiada się m.in. za zmianą art. 3 w aktualnej Konstytucji, za podpisaniem umowy zasadniczej (o nazwie konkordat lub innej) ze Stolicą Apostolską, za działaniami na rzecz zmiany mentalności w Kościele i w społeczności cywilnej w kwestii wolności religijnej. Ostatni z postulatów dotyczy aplikacji współczesnych teorii na temat państwa, nauki Soboru Watykańskiego II o wolności religijnej, doktryny społecznej Kościoła w rzeczywistość boliwijską, przy zachowaniu cech i wartości narodowych.

Mimo podnoszonych w trakcie omawiania książki zarzutów, stosowania przez autora innej od naszej metodologii, wyraźnego wykroczenia w treści poza tytuł, opracowanie T. A. Lopeza Aparicio może służyć zainteresowanym problematyką prawa wyznaniowego oraz franciszkanom z krakowskiej prowincji, których współpracownicy od ponad 20 lat duszpasterzują w Boliwii, jako wprowadzenie do poznania stosunków państwo – Kościół w jednym z krajów Ameryki Łacińskiej.

Wiesław Bar OFMConv